

М. ГЕОРГИЕВА
В. ЖОБОВ
Д. ДИМИТРОВА
Р. ПЕТРОВА

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

9.
КЛАС

МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА
ВЛАДИМИР ЖОБОВ
ДИМКА ДИМИТРОВА
РУМЯНА ПЕТРОВА

КНИГА
ЗА
УЧИТЕЛЯ
ПО
БЪЛГАРСКИ
ЕЗИК

9. КЛАС

Издателска къща • Анубис •

- © Маргарита Георгиева Христова-Плашилска, Владимир Любенов Жобов,
Димка Димитрова Николова-Иванова, Румяна Григорова Петрова, *автори*, 2018
- © Владимир Марков Минчев, *графичен дизайн и корица*, 2018
- © Издателска къща „Анубис“ ООД, 2018
- ISBN 978-619-215-285-7

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
II. ПРИМЕРНО ТЕМАТИЧНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ	5
III. МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ	28
ТЕКСТЪТ КАТО СМИСЛОВО И ЕЗИКОВО ЕДИНСТВО.....	28
НАУЧЕН СТИЛ	29
ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТОВЕТЕ ОТ НАУЧНИЯ СТИЛ.....	30
ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА НАУЧНИТЕ ТЕКСТОВЕ	32
ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИ СТИЛ.....	35
ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТОВЕТЕ ОТ ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИЯ СТИЛ.....	36
ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИТЕ ТЕКСТОВЕ	37
ПУБЛИЦИСТИЧЕН СТИЛ	38
ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА МЕДИЙНИТЕ ТЕКСТОВЕ.....	40
ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА МЕДИЙНИТЕ ТЕКСТОВЕ. СТАТИЯ	41
АКТИВНА И ПАСИВНА ЛЕКСИКА	42
ПАРОНИМИ.....	43
ГОДИШЕН ПРЕГОВОР.....	45
ОТГОВОРИ НА ТЕСТА ОТ ПРИЛОЖЕНИЕ 6.....	46
IV. ЕЛЕКТРОНЕН ВАРИАНТ НА УЧЕБНИКА И ЕЛЕКТРОННИ РЕСУРСИ	28

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на книгата за учителя по български език за 9. клас е да предложи на учителите информация и методически идеи, които да ги улеснят както при предварителното годишно планиране, така и при използване на учебника по български език. Книгата е структурирана така, че да представи възможностите на учебника да осигури развитието на различните компетентности, предвидени в учебната програма за 9. клас. С основните цели на обучението в 9. клас е съобразено и предложеното от нас примерно годишно разпределение на учебното съдържание.

В началото на книгата е вариантът за **примерно годишно разпределение**. Този вариант е съобразен с целите на обучението по български език в 9. клас, с учебното съдържание според учебната програма по български език и с препоръките за съотношението между различните видове уроци. Примерното годишно разпределение дава идеи как да са формулирани темите на урочните единици, които са структурирани така, че да отговарят на регламентирания годишен брой часове по български език. Предлагат се идеи за разполагане на часовете за развитие на комуникативните компетентности, но учителят може да нанесе промени, съобразявайки се с нуждите на своите ученици и със стила си на работа. Очакваните резултати от обучението, дефинирани в контекста на социокултурната, езиковата и комуникативната компетентност, насочват учителите при определяне на конкретните цели на всеки урок, а контекстът и дейностите за всяка урочна единица са свързани с придобиване на ключови компетентности и с възможности за реализиране на междупредметни връзки. В разпределението съотношението между различните видове уроци отговаря на препоръчителните проценти, заложи в учебната програма.

След примерното годишно разпределение в книгата за учителя е представена концепцията на авторите на **учебника по български език за 9. клас**, който е структуриран така, че да се превърне в основно средство за обогатяване на лингвистичните знания и комуникативните умения на учениците. За да се ориентират учителите по-бързо в него, вниманието се насочва към *структурата* на урочната статия, към *спецификата* на отделните *видове уроци*, включени в него.

Третата част от книгата за учителя предлага конкретни идеи за работа по темите от учебното съдържание. Разработките посочват целите на работа, дават насоки за действията на учителя при подготовка на съответните уроци, съдържат обяснения за изпълнението на някои от задачите.

Надяваме се, че тази книга ще е полезна за учителите и ще улесни тяхната работа при подготовката и провеждането на уроците по български език в 9. клас.

Авторите

II. ПРИМЕРНО ТЕМАТИЧНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

Училище.....

Град .....

Утвърждавам: .....

Директор: (име и фамилия)

ПРИМЕРНО ТЕМАТИЧНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 9. КЛАС
ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА
УЧЕБНА ...../..... ГОДИНА

Уроци за нови знания	НЗ	20 часа (38%)
Уроци за упражнения	У	22 часа (39%)
Уроци за обобщение	О	3 часа (6%)
Уроци за преговор	П	3 часа (6%)
Уроци за контрол и оценка	К	6 часа (11%)

Общ годишен хорариум: 54 часа

От тях **18** часа са за развиване на комуникативните компетентности на учениците чрез обучението по български език.

Изготвил: .....

(име и фамилия)

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1.	1.	Литература			
2.	1.	Начален преговор	П	Разпознава, характеризира и прилага в речевата си практика изучени в 8. клас лингвистични понятия.	
3.	1.	Комуникативни компетентности БЕ Публично изказване и есе	У	Подготвя и представя публично изказване по морален проблем, спазвайки правилата за книжовен изговор. Създава в писмена форма есе по морален проблем, като спазва изучените книжовни езикови правила.	
4.	2.	Езикови норми. Подготовка за контролна работа	П	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.	
5.	2.	Комуникативни компетентности – Л			
6.	2.	Литература			
7.	3.	Контролна работа № 1 БЕ	К	Използва се за определяне на входното равнище на ученическите знания и умения – рецептивни и лингвистични.	
8.	3.	Литература			
9.	3.	Комуникативни компетентности БЕ Поправка на контролна работа № 1 по БЕ	У	Открива и редактира собствени грешки, допуснати в контролната работа.	
10.	4.	Литература			
11.	4.	Текстът като смислово и езиково единство	НЗ	Открива номинативната верига и уместно прилага начините за означаването на предмета в текста. Познава същността на перифразата и я разпознава.	Перифраза, номинативна верига
12.	4.	Комуникативни компетентности – Л			

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Ориентира се в съдържанието на художествен текст и изразява мнение по въпроси, поставени в него.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Ориентира се в темата и целта на бъдещия текст, подбира материалот различни информационни източници, включително и на електронен носител.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	решаване на тестови задачи	
	Организира времето си за работа върху тестови задачи със затворен и с отворен отговор. Упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи.	тест	
	Използва алгоритми за коригиране на грешки в контролната работа. Упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи.	индивидуална работа; дискусия	
	Усъвършенства уменията си за извличане и обработване на информация от художествени текстове при изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
13.	5.	Текстът като смислово и езиково единство	НЗ	Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста. Открива номинативната верига и уместно прилага начините за означаването на предмета в текста.	Перифраза, номинативна верига
14.	5.	Комуникативни компетентности БЕ Публично изказване по житейски проблем	НЗ	Познава особеностите на публичното изказване. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри.	
15.	5.	Литература			
16.	6.	Литература			
17.	6.	Текстът като смислово и езиково единство	У	Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста. Открива номинативната верига и уместно прилага начините за означаването на предмета в текста.	
18.	6.	Комуникативни компетентности – Л			
19.	7.	Текстът като смислово и езиково единство	У	Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста. Открива номинативната верига и уместно прилага различни начини за означаването на предмета в текста.	
20.	7.	Литература			
21.	7.	Комуникативни компетентности БЕ Публично изказване по житейски проблем	У	Подготвя публично изказване по житейски проблем, като се съобразява със ситуацията на обсъждане. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Извлича информация от различни източници (вербални и невербални), включително и на електронен носител.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Ориентира се в темата и целта на публичното изказване, подбира материал от различни информационни източници, включително и на електронен носител.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Усъвършенства уменията си за извличане и обработване на информация от различни текстове при изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Извлича информация от различни източници (вербални и невербални), включително и на електронен носител.	индивидуална работа; изпълнение на домашна работа	
	Усъвършенства уменията си за извличане и за използване на информация от различни източници вкл. и на електронен носител при подготовка на публично изказване по житейски проблем.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на проект	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
22.	8.	Научен стил	НЗ	Разпознава съдържателните и функционалните особености на научния стил. Търси, извлича научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	
23.	8.	Литература			
24.	8.	Комуникативни компетентности – Л			
25.	9.	Литература			
26.	9.	Езикови особености на текстовете от научния стил	НЗ	Разпознава и анализира езиковите особености на научния стил. Търси и извлича научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	
27.	9.	Комуникативни компетентности БЕ Публично изказване по житейски проблем	У	Произнася публично изказване по житейски проблем с подходяща интонация и артикулация. Спазва изучените книжовни езикови правила. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза жестове).	
28.	10.	Литература			
29.	10.	Езикови особености на текстовете от научния стил	У	Разпознава съдържателните, функционалните и езиковите особености на научния стил. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	
30.	10.	Комуникативни компетентности – Л			
31.	11.	Научна статия	НЗ	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на научната статия. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от научна статия при изпълнение на определена комуникативна задача.	Научна статия

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Извлича информация от различни източници (вербални и невербални) на научна информация, включително и на електронен носител.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Ориентира се в смисловите и логическите отношения в текста, използвайки познанията си от обучението по другите учебни предмети.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Умее да създаде публично изказване по житейски проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил. Използва познанията от обучението си по български език при работа с текстове от други научни области. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Използва познанията от обучението си по български език при работа с научни статии от други научни области.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
32.	11.	Литература			
33.	11.	Комуникативни компетентности БЕ Резюме	НЗ	Познава специфичните особености на резюмето: да представя съдържанието на даден текст накратко, обобщено и достоверно. Усвоява техниките за резюмиране.	Резюме
34.	12.	Текстовете в научното общуване. Извличане и използване на информация от научни текстове	У	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на научния стил. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача. Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил.	
35.	12.	Литература			
36.	12.	Комуникативни компетентности – Л			
37.	13.	Текстовете в научното общуване. Извличане и използване на информация от научни текстове	У	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на научния стил. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача. Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил.	
38.	13.	Литература			
39.	13.	Комуникативни компетентности БЕ Създаване на резюме	У	Създава резюме съобразно опита си, като представя информацията по зададен алгоритъм. Съобразява се с изискванията за графично, структурно и правописно оформяне на текста.	
40.	14.	Литература			
41.	14.	Официално-делови стил	НЗ	Разпознава съдържателните и функционалните особености на официално-деловия стил. Търси, извлича и използва информация от официално-делови текстове, като изпълнява определена комуникативна задача.	

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Чете и обработка информация, получена от различни източници, за да я резюмира.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използва книги от електронни библиотеки и от други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Определя най-важната информация, за да я представи обективно и лаконично.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Извлича информация от текстове с различна стилова характеристика с цел разпознаване особеностите на официално-деловия стил.	работа по групи; индивидуална работа	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
42.	14.	Комуникативни компетентности – Л			
43.	15.	Езикови особености на текстовете от официално-деловия стил	НЗ	Разпознава езиковите особености на официално-деловия стил. Търси, извлича и използва информация от официално-делови текстове, като изпълнява определена комуникативна задача.	
44.	15.	Литература			
45.	15.	Комуникативни компетентности БЕ Създаване на резюме	У	Създава резюме съобразно опита си, като представя информацията по зададен алгоритъм. Съобразява се с изискванията за графично, структурно и правописно оформяне на текста.	
46.	16.	Литература			
47.	16.	Езикови особености на текстовете от официално-деловия стил	У	Разпознава езиковите особености на текстовете от официално-деловия стил. Сравнява и анализира проблеми в текстове, характерни за официално-деловия стил.	
48.	16.	Комуникативни компетентности –Л Класна работа №1			
49.	17.	Жанрови разновидности на деловите текстове	НЗ	Разграничава особеностите на текстовете от официално-деловия стил. Разпознава и използва жанровите разновидности на официално-деловия стил при изпълнението на определена комуникативна задача.. Сравнява и анализира проблеми в текстовете от официално-деловия стил.	Конституция закон, наредба, постановление, правилник
50.	17.	Литература			
51.	17.	Комуникативни компетентности БЕ Класна работа №1	К	Използва се за определяне на равнището на рецептивните и на лингвистичните знания и умения.	

	<p align="center">Контекст и дейности за всяка урочна единица</p>	<p align="center">Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели</p>	<p align="center">Забележка</p>
	<p align="center">(7)</p>	<p align="center">(8)</p>	<p align="center">(9)</p>
	<p>Използвайки познанията си по български език, анализира езиковите особености на деловите текстове. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.</p>	<p>индивидуално оценяване, работа в екип</p>	
	<p>Определя най-важната информация, за да я представи обективно и лаконично. Използва различни стратегии за подобряване на текста.</p>	<p>индивидуално оценяване; самостоятелна работа; писмено и устно изпитване</p>	
	<p>Извлича информация, използвайки знанията си по български език, за да характеризира предложените делови текстове. Сравнява езиковите особености на различни функционални стилове</p>	<p>самостоятелна работа, индивидуално оценяване, работа в екип</p>	
	<p>Извлича информация от различни текстове с цел разграничаване на жанровете им особености.</p>	<p>самостоятелна работа и работа в екип</p>	
	<p>Организира времето си за работа върху тестови задачи със затворен и с отворен отговор.</p>	<p>тест</p>	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
52.	18.	Литература			
53.	18.	Текстовете в официално-деловото общуване. Извличане и използване на информация от официално-делови текстове	У	Търси, извлича, съпоставя и използва информация от различни текстове на официално-деловия стил и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача. Сравнява и анализира проблеми в текстовете от официално-деловия стил. Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на официално-деловия стил.	
54.	18.	Комуникативни компетентности – Л			
55.	19.	Публицистичен стил	НЗ	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на публицистичния стил.	
56.	19.	Литература			
57.	19.	Комуникативни компетентности БЕ Поправка на класна работа №1	К	Познава различни начини за редактиране и умее да ги използва. Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.	
58.	20.	Литература			
59.	20.	Език на медиите	НЗ	Търси, извлича, обработва, информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	
60.	20.	Комуникативни компетентности – Л			
61.	21.	Литература			
62.	21.	Език на медиите	У	Анализира, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Усъвършенства уменията си за извличане и обработване на информация от различни текстове при изпълнение на конкретна комуникативна задача, свързана с езиковите и жанрови особености на деловите текстове.	самостоятелна работа, индивидуално оценяване, работа в екип	
	Усъвършенства уменията си за разпознаване на публицистични текстове от официално-делови, научни и художествени текстове.	индивидуално оценяване; работа по групи	
	Използва различни стратегии за корекция, участва в съвместната работа.	индивидуална работа, дискусия	
	Използва електронно базирани информационни източници, печатни и електронни медии за изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използва електронно базирани информационни източници, печатни и електронни медии за изпълнение на конкретна комуникативна задача.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
63.	21.	Комуникативни компетентности БЕ Заявление	НЗ	Познава особеностите на заявлението. Подбира необходимата информация съобразно адресата и целта на създаване на заявлението. Създава заявление. Съобразява се с изискванията за графично и структурно оформяне на заявлението. Спазва изучените книжовни езикови правила.	Заявление
64.	22.	Литература			
65.	22.	Жанрови разновидности на медийните текстове	НЗ	Разпознава жанрови характеристики на медийни текстове. Обработва и използва информация от различни по жанр медийни текстове с определена комуникативна задача.	статия
66.	22.	Комуникативни компетентности – Л			
67.	23.	Текстовете в медийното общуване. Извличане и използване на информация от публицистични текстове	У	Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	
68.	23.	Литература			
69.	23.	Комуникативни компетентности БЕ Делово писмо	НЗ	Познава особеностите на деловото писмо. Подбира необходимата информация съобразно адресата и целта на създаване на деловото писмо. Създава делово писмо. Съобразява се с изискванията за графично и структурно оформяне на деловото писмо. Спазва изучените книжовни езикови правила.	Делово писмо
70.	24.	Литература			
71.	24.	Текстовете в медийното общуване. Извличане и използване на информация от публицистични текстове	У	Обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Създава заявление, като се съобразява с изискванията за графичното и структурното му оформяне.	работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използва познанията от обучението си по български език при работа с медийни текстове.	индивидуално оценяване; работа по групи	
	Усъвършенства уменията си за анализиране на езиковите особености на медийни текстове и за създаване на жанрово определен медиен текст.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Умее да създаде делово писмо, като се съобразява с изискванията за графичното и структурното му оформяне и при спазване на книжовните езикови норми.	индивидуално оценяване; работа по групи	
	Усъвършенства уменията си за анализиране на езиковите особености на медийни текстове и за създаване на жанрово определен медиен текст.	индивидуално оценяване; работа по групи	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
72.	24.	Комуникативни компетентности – Л			
73.	25.	Текст и стил	О	Систематизира знания за текст и стил. Разграничава видовете функционални стилове (разговорен, художествен, научен, официално-делови, публицистичен). Разбира отношението между речевото поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация. Разпознава и коментира специфичните езикови средства в текстовете от различни стилове.	
74.	25.	Литература			
75.	25.	Комуникативни компетентности БЕ CV	НЗ	Познава особеностите на CV. Подбира необходимите факти съобразно целта на създаване на CV. Представя различни видове информация по зададени параметри. Създава CV.	CV
76.	26.	Литература			
77.	26.	Текст и стил	О	Разграничава видовете функционални стилове (разговорен, художествен, научен, официално-делови, публицистичен). Разбира отношението между речевото поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация. Разпознава и коментира специфичните езикови средства в текстовете от различни стилове. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.	
78.	26.	Комуникативни компетентности – Л			
79.	27.	Активна и пасивна лексика	НЗ	Разграничава активна от пасивна лексика. Разпознава историзми, неологизми, вулгаризми, евфемизми.	историзми неологизми вулгаризми евфемизми
80.	27.	Литература			

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Умее да подбира необходимите факти съобразно целта на създаване на CV. Съобразява се с изискванията за графично и структурно оформяне на CV. Спазва изучените книжовни езикови правила.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Представя различни видове информация по зададени параметри.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Работи с различни видове речници.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
81.	27.	Комуникативни компетентности БЕ Подготовка за класна работа № 2	К	Правилно се ориентира в съдържанието на различни текстове. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.	
82.	28.	Литература			
83.	28.	Активна и пасивна лексика	НЗ	Разграничава активна от пасивна лексика. Разпознава историзми, неологизми, вулгаризми, евфемизми. Уместно използва историзми, неологизми, евфемизми. Работи с различни видове речници.	историзми неологизми вулгаризми евфемизми
84.	28.	Комуникативни компетентности – Л Класна работа № 2			
85.	29.	Пароними	НЗ	Познава особеностите на паронимите. Работи с различни видове речници.	Пароними
86.	29.	Литература			
87.	29.	Комуникативни компетентности БЕ Класна работа № 2	К	Използва се за определяне на равнището на рецептивните и на лингвистичните знания и умения.	
88.	30.	Литература			
89.	30.	Употреба на думи от пасивната лексика в текстове от художествения и от публицистичния стил	У	Разграничава активна от пасивна лексика. Коментира употребата на историзми, неологизми, вулгаризми, евфемизми. Уместно използва историзми, неологизми, евфемизми. Познава особеностите на паронимите. Работи с различни видове речници.	
90.	30.	Комуникативни компетентности – Л			

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Разбира смисъла на непознат текст, умее да извлича информация от него. Организира времето си за работа върху тестови задачи със затворен и с отворен отговор.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Работи с различни видове речници. Представя различни видове информация по зададени параметри.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Представя различни видове информация по зададени параметри.	индивидуална работа; работа по групи; изпълнение на домашна работа	
	Организира времето си за работа върху тестови задачи със затворен и с отворен отговор.	тест	
	Извлича и обработва информация от текстове от различни комуникативни сфери. Коментира употребата на различни видове лексика в тях. Представя различни видове информация по зададени параметри.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
91.	31.	Редактиране на лексикални грешки	У	Познава различни начини за редактиране и умее да ги използва. Разпознава правилна/неправилна и уместна/неуместна употреба на думи и изрази, както и на изучени езикови явления. Работи с различни видове речници.	
92.	31.	Литература			
93.	31.	Комуникативни компетентности БЕ Поправка на класна работа № 2	У	Познава различни начини за редактиране и умее да ги използва. Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.	
94.	32.	Думата в текста	О	Разпознава различните видове лексика и анализира нейната употреба в текстове от различни стилове. Уместно използва различни лексикални средства в собствен текст. Работи с различни видове речници.	
95.	32.	Литература			
96.	32.	Комуникативни компетентности – Л			
97.	33.	Речево поведение при участие в диалог и дискусия	НЗ	Сравнява и анализира различни гледни точки при участие в диалог и дискусия съобразно комуникативната цел.	
98.	33.	Литература			
99.	33.	Комуникативни компетентности БЕ Контролна работа – изходно ниво	К	Проверка на лингвистичните и комуникативните знания и умения, придобити от обучението в 9. клас. Проверяват се и уменията за извличане и обработване на информация от различни текстове.	
100.	34.	Литература			
101.	34.	Речево поведение при участие в диалог и дискусия	У	Подготвя се и участва в диалог и в дискусия. Формулира своя гледна точка и защитава верността ѝ. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Коментира грешки в съдържанието, в езиковото и в техническото оформяне на ученически текстове.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използва различни стратегии за корекция, участва в съвместната работа.	индивидуална работа, дискусия	
	Извлича и обработва информация от текстове от различни комуникативни сфери и определя ролята на използваните в тях лексикални и морфологични средства.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Усвършенства уменията си за участие в диалог и в дискусия, като се съобразява с правилата за официално общуване.	индивидуално оценяване; работа по групи	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	тест	
	Умее да общува в различни среди чрез демонстриране на толерантност и чрез изграждане на взаимно доверие; чрез изразяване и разбиране на различни гледни точки.	индивидуално оценяване; работа по групи; устно изпитване	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
102.	34.	Комуникативни компетентности – Л			
103.	35.	Годишен преговор	П	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове от различни стилове. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.	
104.	35.	Литература			
105.	35.	Комуникативни компетентности БЕ Поправка на контролна работа – изходно ниво	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.	
106.	36.	Литература			
107.	36.	Годишен преговор	У	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове от различни стилове. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.	
108.	36.	Комуникативни компетентности – Л			

БРОЙ ЧАСОВЕ И ТЕМИ ЗА РАЗВИВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ (БЪЛГАРСКИ ЕЗИК)

1. Публично изказване и есе – У
2. Поправка на контролна работа № 1 по БЕ – У
3. Публично изказване по житейски проблем – НЗ
- 4 – 5. Публично изказване по житейски проблем – У
6. Резюме – НЗ
- 7 – 8. Създаване на резюме – У
9. Класна работа №1 – К
10. Поправка на класна работа №1 – К
11. Заявление – НЗ

	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Забележка
	(7)	(8)	(9)
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	
	Използва различни стратегии за корекция, участва в съвместната работа.	индивидуална работа, дискусия	
	Използва различни стратегии за работа, участва в съвместната работа. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	индивидуално оценяване; работа по групи; писмено и устно изпитване	

12. Делово писмо – НЗ

13. CV – НЗ

14. Подготовка за класна работа № 2 – К

15. Класна работа № 2 – К

16. Поправка на класна работа №2 – У

17. Контролна работа – изходно ниво – К

18. Поправка на контролна работа – изходно ниво – У

Забележка: Предложеното разпределение е вариант, в който са включени и темите за развиване на комуникативните компетентности по БЕ. Те могат да се преразпределят от учителя съобразно с възможностите и потребностите на учениците.

III. МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ

ТЕКСТЪТ КАТО СМИСЛОВО И ЕЗИКОВО ЕДИНСТВО

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се припомнят и обобщят знанията за текста като основно средство в общуването.
- Да се развива умението за правилно и уместно използване на лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста.
- Да се откриват номинативната верига и перифразите и уместно да се прилагат различни начини за означаването на предмета в текста.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (3. – 4. урок)

Изходните текстове в началото на урочната статия имат един и същ обект – кучето. Първият е научнопопулярен, а вторият – художествен.

Първата задача има *рецептивен характер*, но не е трудна, защото насочва към индивидуалната рефлексия на всеки ученик. Вниманието на учениците може да се насочи и към факта, че в първия текст се представя обобщена характеристика на кучето като животно, а във втория Йордан Йовков описва конкретно животно.

Втората задача е лингвистична. Целта е да се изследват езикови особености на първия текст по даден алгоритъм, като тази дейност, особено попълването на таблицата, ще подпомогне прехода към новата информация и обясняването на понятието *номинативна верига*. 3. и 4. задача изискват откриване на номинативни вериги в двата текста, т.е. това са задачи за първично затвърждаване на новата информация. Сходна е целта на 5. задача, но насочена към откриване на перифразите в откъса от „Една българка“ на И. Вазов – текст, който е познат на учениците от обучението по литература.

Отговори на лингвистичните задачи

3. Човека – хората – хора – затрупани от лавини – незрящи хора – децата – ловците – полицаите. **4.** Балкан – най-голямото и най-красивото от войнишките кучета – рядко и великолепно животно – водолаз – тоя техен потомък – по-добър и верен другар – той. **5.** двегодишното ѝ унуче – сираче – болното; момък в чудати опнати дрехи – бежанеца; игумена – старец милостив – добър българин

Работа по проект

Първата задача е свързана с предмета на общуване в началните текстове и изисква събиране и обработване на информация от различни източници и нейното представяне чрез текст и визуализация. Втората задача изисква съставяне на текст за дискусия по проблем.

Урок за упражнение (5. – 6. урок)

Изходният текст е медиен, с доминираща информативна функция. Рецептивните задачи не са трудни, защото са свързани с информация от текста, която лесно се открива и интерпретира. Отговори: **2. А. 3.** Защото по време на своя живот

той натрупва внушително състояние, една част от което – от производството и продажбата на вюръжение, а друга – от изобретяването на динамита. **4.** Когато през 1888 г. Алфред Нобел вижда във френски вестник собствения си некролог под заглавието „Търговецът на смърт е мъртъв“, това го кара да се замисли как ще го запомни човечеството, и да вземе своето решение. **5.** богатия шведски индустриалец – Нобел – химик, инженер и изобретател – той – Алфред Нобел – търговецът на смърт – го – великият изобретател – му. 5.1. повторения, замяна с местоимение, перифрази. 5.2. богатия шведски индустриалец; химик, инженер и изобретател; търговецът на смърт; великият изобретател. **6.** Нобеловите награди – наградите – те – наградите – награди – Нобеловите награди – всички награди; използвани са: повторения, замяна с местоимение, синоними. **8.** растение, му, невен /тази билка, тях, невен /тази билка/това лечебно растение, билката, я, на невена/ ѝ. 8.1. назовават основния обект в текста. 8.2. съществителни и прилагателни имена, местоимения. 8.3. билка, лечебно растение. **9.** а) Рим – Вечния град; папата – Светия отец; б) „Пиета“ – шедьовърът на Микеланджело – скулптурната композиция; в) Хисаря – град в Пловдивска област – курортът – Аугуста, Топлица – Диоклецианополис – селището – Града на императорите – градът на минералната вода

НАУЧЕН СТИЛ

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Разпознава съдържателните и функционалните особености на научния стил.
- Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.
- Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (7. урок)

Изходните текстове в началото на урочната статия са предназначени за обсъждане в научната сфера. Първият е откъс от научнопопулярна статия за промените в значението на прилагателното *велик*, като се предполага, че информацията би била интересна за учениците и им дава възможност да наблюдават някои промени, които настъпват в езика по време на историческото развитие. Вторият текст представлява речникова статия за съществителното *величина* – сродна дума на *велик*.

Рецептивните задачи (1. – 3.) не са трудни, защото насочват към търсене на информация, която тематично се открива лесно. Освен това чрез тях се актуализират знания и умения за научното обсъждане, усвоени вече в 6. клас. В **4.** задача са представени три текста (разговорен, научен и художествен), които имат общ предмет – розата. Подусловията на задачата изискват разпознаване на някои особености на текстовете и тяхното съпоставяне. В първия текст се говори за един-единствен конкретен обект. **4.1.** отношението на автора проличава в първия

и в третия текст. То е изразено чрез прилагателното *страхотна*, чрез междуметието *леле*, чрез вида на изреченията (възклицателни), чрез сравнението *като кадифе* (текст 1); чрез оприличаването на цвета на розите на *жива рана* и сравнението с *кърваво петно*, чрез метафоричния епитет *огнените* (текст 2).

4.3. Розата – многогодишно растение – ѝ – той – рози – розите.

Рубриката НОВО синтезира това, което учениците вече знаят, и това, което са наблюдавали и анализирали, изпълнявайки предходните задачи.

Работа по проект

Задачата се явява своеобразно продължение на темата за розите от текстовете в зад. 4., като предполага създаване на продукт, в който да се съчетават вербални и невербални изразни средства. Предложени са насочващи въпроси, които ще улеснят учениците при търсене и извличане на необходимата информация. Учителят може да ги раздели на групи и да уточни подтемите, по които ще работят отделните групи, или да предостави на самите ученици възможността да сформират екипи и да работят по различни подтеми.

ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТОВЕТЕ ОТ НАУЧНИЯ СТИЛ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Разпознава съдържателните, функционалните и езиковите особености на научния стил.

- Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.

- Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (8. урок)

Изходният текст за водораслите е научнопопулярен и надяваме се, интересен за деветокласниците.

Рецептивните задачи не са трудни, защото насочват към търсене на информация, която тематично се открива лесно и е графично подчертана чрез абзаците. Трудността се крие в необходимостта тя да се осмисли и обобщи, за да се отговори на рецептивните въпроси. Така се стига до отговора на **1. въпрос** (Например: представляват концентрат от всички необходими за човешкия организъм хранителни вещества; богат източник на йод, който е много важен за функционирането на щитовидната жлеза и на целия организъм). Отговорите на останалите рецептивни задачи са: **2. Провъзгласени са за суперхрана, тъй като представляват концентрат от всички необходими за човешкия организъм хранителни вещества: витамини, минерали, лесноусвоими протеини.** 2.1. сложно съставно с подчинено обстоятелствено изречение. **2.2. витамини, минерали, лесноусвоими протеини;** отделени са една от друга със запетая, а от думата с

обобщаващо значение (*вещества*) – с двоеточие; 2.3. *Провъзгласени са*. 3. Б. Целта на задачи 4. и 5. е да се припомнят и затвърдят знанията от предходния урок и да се приложи наученото (5., 6.). В текста има много термини и терминологични словосъчетания (5.), например водорасли, синьо-зелените водорасли, хлорофил, фотосинтеза, хлоропластите и др.; освен че предават научна информация, назовавайки понятия, те изграждат номинативните вериги в текста, като така допринасят за осъществяване на неговата свързаност. 7. Родови понятия: *текст; изречение; морфема; стил*; видови понятия: *научен текст; просто изречение, сложно съставно изречение; корен, представка, окончание; разговорен стил*. 8. Задача изисква да се изследват езиковите особености на текста за водораслите, като се следва дадения алгоритъм. Работейки по него, учениците установяват зависимостите и езиковите особености, които са посочени в рубриката *НОВО*. Някои отговори към задача 8.: основното глаголно време е сегашно (сегашно обобщено), което е обичайно за научните текстове, тъй като в тях се съобщават общовалидни факти и твърдения; сложни думи в текста: *водорасли, сладководните, микроскопични, синьо-зелените, хлорофил, самостоятелно, фотосинтеза, хлоропласти, суперхрана, лесноусвоими, щитовидната*; препоръчително е да се коментира правописът на частиците *по-, най- и не* във формите *по-малко, най-рано, невидими*; като части на речта сложните думи са съществителни и прилагателни; чрез тяхната засилена употреба се постига по-голяма детайлност и точност на научното описание на водораслите; общият брой на изреченията е 12, по цел на общуване всички са съобщителни, по състав: 4 прости, 2 сложни съчинени, 4 сложни съставни, 2 сложни смесени. Може да се обърне внимание на свързващите елементи в сложните изречения (напр. *тъй като, защото* и др.) и да се коментира какви смислови отношения се разкриват чрез тях; езикови средства за означаване на водораслите в текста: *водорасли – ∅ – синьо-зелените водорасли – те – всички водорасли – тях – им – водораслите – те – някои видове – ∅ – водораслите – те – водораслите*.

Задачите от РАБОТА ПО ПРОЕКТ съдействат за развиване на общоучебните умения на деветокласниците (1.) и за представяне на информацията от текста за водораслите чрез невербални средства (2.).

Урок за упражнение (9. урок)

Началните текстове са сходни по съдържание – и в двата се говори за ягуара, и по стил – и двата са научнопопулярни, но във втория текст е засилен елементът на достъпност, тъй като той е откъс от енциклопедия, предназначена за по-малки деца и ученици. Затова и в него се употребяват езикови средства, които по принцип не са типични за научните текстове – въвеждане на подтемите чрез въпросителни изречения, използване на сравнения (*Неговата схватка прилича много на боксов мач между двама бързи боксьори, всеки от които чака удобния момент, за да сваля противника си на земята.*). При съпоставянето на двата текста по дадения алгоритъм (1. зад.) учениците ще установят, че във втория текст са по-малко термините, има думи с преносно значение (*тази роля се пада, отличен ловец*), а за назоваване на основния предмет на общуване се използват и контекстови синоними (*господари сред животните – лъвът и тигърът; ягуар – този хищник*).

Отговори на някои задачи за упражнение

2. Към текст 1. 3. Б, В, Г, Е. 4. бързина на движенията, като мени посоката на скока си; ударите му с предните лапи са много силни. 9. Височина – *при рамото*, а дължината – *от носа до основата на опашката*. 9.1. тази информация се съдържа в карето вляво, под снимката. 11. Информацията, поставена в скоби, има уточняващ характер.

ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА НАУЧНИТЕ ТЕКСТОВЕ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на научния стил.
- Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.
- Сравнява и анализира проблеми в текстове от научния стил.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (10. урок)

Началният текст е откъс от литературоведско изследване на проф. Р. Радев, което коментира начините и средствата за означаване на смеха в романа „Под игото“ на И. Вазов.

Първата *рецептивна задача* е с избираем отговор и насочва към търсене на темата на текста. Трудността се крие в необходимостта информацията от текста да се осмисли и да се обобщи, за да се отговори на поставения въпрос. Така се стига до отговора на **1. въпрос** (Г). Втората задача насочва вниманието на деветокласниците към използваните в текста цитати, чрез които изследвачът илюстрира своите наблюдения и анализи. Задача **3.** пък е свързана с ролята на бележките под линия. Предполага се, че една част от учениците нямат достатъчно опит от работа с литературоведски текстове, затова работата по задачата ще им подсказва на какво трябва да обръщат внимание и кои части на научния текст им дават допълнителна информация. В конкретния случай двете бележки под линия посочват от кое издание на романа са цитатите и къде се намират в текста на творбата.

Работата по рецептивните задачи подготвя деветокласниците за осмислянето на новото понятие *научна статия*. Припомня се кои разновидности на този жанр вече са познати на учениците (в 6. клас са разглеждани особеностите на урочната статия; многократно е работено и с различни речникови статии). Затова и задача **4.** изисква да се дадат примери от различни урочни статии по останалите учебни предмети и да се посочат средствата и начините, които улесняват четящия при възприемането на информацията и му дават възможност да провери знанията си. Препоръчително е да се анализират: 1) графичното и цветовото оформяне на урочните статии, шрифтовете, които се използват; 2) как е отделена основната

информация и са открити новите понятия; 3) с каква цел са дадени въпроси и задачи, свързани със съдържанието на урочната статия; 4) какви рубрики има и защо са необходими те; 5) какви други източници на информация са използвани и с каква цел. По преценка на учителя учениците може да бъдат разделени на екипи. Задача 5. е свързана със спецификата на речниковата статия. Думата *лукав* има следните значения (според речника на Института за български език):

ЛУКАВ, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е коварен, склонен да действа подло с измама. *Лукави станахте вие селяците. Знаете само да лъжете и да хитрувате.* Елин Пелин, Съч. I, 43.

2. Който изразява коварство, подлост, измама. *Цар Йоан Александър сякаш отначало се разсърди; ... Ала скоро предишната лукава и хитра усмивка пробягна по устните му.* Ст. Загорчинов, ДП, 379.

3. Който изразява, съдържа хитра шеговитост, дразнене, насмешка. *Когато говори, на едната му буза [на лодкаря] се издълбават три трапчинки, ... които правят лицето му присмехулно и лукаво.* М. Грубешлиева, ПП, 46.

4. Като *същ.* **Лукавият** *м.*, **лукави**<те> *мн.* Лукав човек; лукавец. *Лукавите и в нужда да ги питаш, гледат по-зло да ти направят.* П. Р. Славейков.

5. Като *същ.* *м.* **Лукавият** — название на дявола. *Той видя на няколко крачки от себе си, че седи лукавият и люлее краката си над пропастта.* Елин Пелин, Съч. IV, 88.

Освен за значенията на думата *лукав* речниковата статия съдържа и информация за някои нейни граматични особености и примери, чрез които се илюстрират различните значения. Удачно е при работата по тази задача да се припомни що е контекст и каква е неговата роля.

При изпълнението на **6.** и **7.** задача деветокласниците може да споделят личното си мнение по поставените въпроси.

Задачата от РАБОТА ПО ПРОЕКТ съдейства за развиване на общоучебните умения на деветокласниците. Тя им дава възможност да изберат текст според своите интереси, а насочващите въпроси им помагат да организират своето наблюдение върху текста.

Урок за упражнение (11 – 12. урок)

Целите на този урок са свързани със затвърждаване и прилагане на наученото за текстовете от научния стил.

Въвеждащият текст е от проф. Н. Овчаров – известен историк и археолог, пътешественик и общественик, и съдържа любопитна информация за местата, където са намерени най-старите останки от предците на човека. Макар и да разкрива научна информация и хипотези, текстът е достъпен за учениците, не е много натоварен с непозната лексика и е съобразен с изучаваното по история и цивилизации и биология.

Рецептивните задачи не са трудни, защото насочват към търсене на информация, която тематично се открива лесно и е графично подчертана чрез абзациите. Трудността се крие в необходимостта тя да се осмисли и обобщи, за да се отговори на рецептивните въпроси. Отговорите на рецептивните задачи са: **1.** Търсения, проучвания; **2.** Самият Дарвин не е убеден, че това, което се отнася за растителните и животинските видове, е валидно и за развитието на човешкия

род. Една от причините за тази му позиция е липсата на реални археологически находки. **3.** А; **4.** Явно, че „момчето от Таунг“ е било в еволюционно отношение по-развито от маймуната, но все още твърде далече от онези особености, които са характерни за човека. Изразът *на светлинни години от* може да се употреби в ситуации от медийната и битовата сфера. **5.** Олдувай – каньон; мястото, където са намерени най-старите останки от човешки същества на Земята; **6.** Защото тази находка е намерена във варовиковата кариера близо до селището Таунг; номинативна верига: *странна находка – череп на дете със смесени маймунски и човешки черти – „момчето от Таунг“ – този вид – „австралопитек“ – „южна маймуна“*. **7.** Например: 1) термини, които се употребяват само в една научна област – каньон, археология, еволюционната теория на Чарлс Дарвин и др.; 2) термини, които се употребяват в различни научни области – път, древно минало, еволюция, животински и растителни видове и др. **8.** Думи и изрази, които подсказват, че текстът е научнопопулярен: *невероятното пътуване, дирения, ожесточени спорове, крайно резервиран, ще хвърли светлина, на светлинни години от, дават огромен тласък на*. Тяхната роля е да улеснят възприемането на информацията от текста и да въздействат върху четящия, да предизвикат интереса му. **9.** Речникова статия от Речник на българския език на Института за български език за термина *археология*: **АРХЕОЛОГИЯ**, *мн. ч. няма, ж.* Дял от историческата наука, който въз основа на достигналите до нас древни паметници на материалната култура изучава историческото минало на човечеството.

Задача **10.** е върху текст с друга тематична насоченост, но съдържащ информация, полезна за всеки човек. **10.1.** Само лекар може да определи какво лекарство и в какви дози да се приема, като се съобрази със следните фактори: вид и степен на заболяването; други съпътстващи заболявания; противопоказания и странични действия на лекарството; индивидуалната поносимост на пациента към конкретно лекарство. **10.2.** *Ето защо само лекарят може да избере подходящото лекарство и да определи необходимата доза, съобразявайки се с посочените по-горе фактори.* Основното твърдение е дадено в края на текста, т.е. първо се посочват аргументите и в края под формата на обобщаващ извод се извежда тезата, въведена с изречения *ето защо*. Учителят може да постави допълнителна задача този израз да бъде заменен с други (напр. *поради това; по тази причина; с оглед на казаното* и др.), без да се променя смисълът. Така учениците ще обогатят запаса си от средства за осъществяване на междумфразови връзки в аргументативен текст. **10.3.** *трябва*, употребен е 4 пъти. **10.4.** термини, думите се употребяват с преките си значения; не се използва експресивна лексика и др. **10.5.** Думата *противопоказания* е поставена в кавички, защото е употребена като термин, чието значение се уточнява по-нататък в същото изречение. Добре е на учениците да се обясни, че ако в този случай думата *противопоказания* е изписана с друг шрифт, тогава не се поставят кавички.

Задачите от РАБОТА ПО ПРОЕКТ отново са свързани тематично с началния текст, обогатяват общата култура на деветокласниците, развиват ключови умения и дават възможност учениците да изберат по коя от тях да работят.

ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИ СТИЛ

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се актуализират знанията от 6. клас за деловите текстове – обява и делова покана.
- Да се разпознават особеностите на официално-деловия стил.
- Да се осъзнае необходимостта от познаването на текстовете документи и тяхната роля като посредник между участниците в деловото общуване – институции и граждани.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (13. урок)

Първият урок от поредицата уроци върху официално-делови стил е за нови знания. Рубриците НОВО и НАКРАТКО включват изводи и обобщения за особеностите на деловите текстове, произтичащи от особеностите на речевата ситуация – кои са създателите, за кого са предназначени текстовете, при какви условия се създават, кои са основните качества на тези текстове.

Затова и двата текста, върху които се строят изводите, разглеждат сходни теми, но са с различни функционални особености. Сравняването им предполага изводи, свързани както със съдържателната им страна (където се откриват прилики), така и със структурирането на текстовете и графичното им оформление.

Рубриката РЕЧНИК изяснява значението на термини, често употребявани в официално-деловите текстове.

Задача 1. изисква разкриването на лексикалното значение на термина *Народно събрание* чрез създаването на текст разсъждение. При решаването на зад. 2. е нужно елементарно пресмятане.

Работата над трета задача изисква да се попълни таблицата с информация от текста. Очаква се в графата *Брой представени граждани в Народното събрание на Р България* информацията да се добие от друг източник. Изречението от зад. 4. се допълва със синонима *надзорна*.

Използвайки алгоритъма, решаваме пета задача: 1) Текстът е предназначен: т. 1. за гражданите на РБългария; т.2. за широк кръг читатели. 2) Цел на създаване: т.1. да регулира обществените отношения; т.2. да информира. 3) т.1. Официално-делова (законотворческа) сфера; т.2 медийна сфера. 4) Т.1. строго, точно. Т.2. свободно. 5) В т.2. 6) Двата текста дават информация на една и съща тема, но за различни предмети, организирани са различно, защото функционират в различни сфери на общуване.

Последната задача от РАБОТА ПО ПРОЕКТ предлага работа в екип. Първият екип има задача да опознае и представи основния закон на страната, а вторият – да проучи правилника на училището, да насочи към конкретния обществен живот в училището. Предполага се, че учениците ще проявят интерес към законите, които организират живота им на български граждани.

ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТОВЕТЕ ОТ ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИЯ СТИЛ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Чрез беседите върху предложените текстове да се усъвършенстват рецептивните умения на учениците.
- Да се познават и разграничават езиковите особености на официално-деловите текстове.
- Да се осмислят строгостта и точността на деловото общуване като фактори при подбора на лексикалните, морфологичните и синтактичните средства за създаване на текстовете документи.
- Да се усвои специфичното графично оформяне на деловите текстове.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Двата урока – за нови знания (**14. урок**) и за упражнение (**15. урок**) – са разработени върху текстове от закони – *Закон за горите* и *Закон за движението по пътищата*. Първите задачи след текстовете са свързани с възприемането им. Отговорите не би следвало да затрудняват деветокласниците, тъй като лесно се откриват в съответния текст.

Урок за нови знания (14. урок)

Задача 3. изисква да се сравнят речниковото значение и значението на основния термин – *гора*. Законът посочва точни параметри с оглед на „опазването, стопанисването и ползването на горските територии“, той има друга цел, а не просто да изгражда обща представа, както това прави речникът. Задача 4.: Термини са: *закон, урежда, горски територии, горските екосистеми, горскодървесна растителност, дървостой* и др. Задача 7. изисква да се сравнят текстове от два напълно противоположни функционални стила – делови и художествен. Стихотворението на Дебелянов рисува картина, изразява отношение, създава конкретна представа, одухотворява образа на гората. Художественият текст чрез рядко срещан глагол, инверсия на метафоричния епитет, вътрешна рима изгражда един пълен с живот и дух образ на Гората, а законът си служи само с една, необичайна от гледна точка на ежедневието дума, превърнала се тук в термин – *дървостой*. И тя казва всичко – в деловия текст чувствата и подробностите са излишни.

Рубриката РЕЧНИК обяснява термини, характерни като употреба в деловите текстове.

Алгоритъмът ще насочи към последователно и внимателно проследяване на синтактичните особености на предложената част от закон и така учениците сами ще стигнат до правилния извод, че подборът на езикови средства се предопределя от целите на деловите текстове.

Задачата от РАБОТА ПО ПРОЕКТ търси връзка с географията. Задачата е изследователска и може би ще заинтересува бъдещи езиковеди.

Урок за упражнение (15. урок)

Задача 10. изисква да се свържат твърденията със съответната характеристика на официално-деловия стил. Така, след като са извършили наблюдения над няколко законови текста, учениците сами могат да направят изводи, чрез които да допълнят характеристиката на изучавания функционален стил. Отговори: а – в; б – б; в – г; г – а. Задачи 11. и 12. са творчески, практически, а защо не и забавни, ако се разгледат и коментират резултатите пред класа.

В рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ е предложена задача, целта на която е, като се разиграят различните роли, да се създадат два текста на една и съща тема, но различни по адресант и по употреба на речта – писмена или устна. До извод за езиковите употреби учениците ще стигнат сами.

ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА ОФИЦИАЛНО-ДЕЛОВИТЕ ТЕКСТОВЕ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават жанровите особености на текстовете от официално-деловия стил.
- Да се сравняват и анализират текстове от различни функционални стилове с цел усвояване на съдържателните, езиковите и функционални особености на деловите текстове.
- Да се обогатяват рецептивните умения на учениците при работа над делови текстове.
- Да се извлича и използва информация от делови текстове, за да се придобият умения за работа с документи.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (16. урок)

Чрез подобраните текстове (*Конституция на РБългария и Закон за предучилищното и училищното образование*) и рецептивните въпроси към тях се осъществява приближаването до рубриката НОВО, която излага основната информация по темата. РЕЧНИКЪТ дава знак, че думата *закон* в българския език е многозначна. Това може да бъде коментирано, за да се подчертае кое значение е изведено на преден план. Задача 3. – Първата българска конституция е Търновската, приета на 16.04.1879 г. от Учредителното събрание във Велико Търново. Втората – Конституция на Народна република България, наречена Димитровска, е в сила от 1947 г. до 1971 г., когато се приема т. нар. Живковска конституция. Сега действащата конституция е приета на 13.07.1991 г. от Седмото велико народно събрание.

4.2. Синонимите към термина *закон* могат да бъдат подредени така: *закон, правило, норма, устав, акт, предписание, аксиома, принцип, повеля, максима, марка, традиция.*

Задача 5. препраща към фразеологията, което може да припомни познания от други науки – литература, история... *Извън закона* – който не се подчинява на законите. Хубаво е фразеологичните съчетания да бъдат поставени в изрече-

ния. *Закон Божи* – Мат. 22:35-40 „Възлюби Господа, Бога твоего, с всичкото си сърце и с всичката си душа, и с всичкия си разум: тази е първата и най-голяма заповед, а втората, подобна ней, е: възлюби ближния си като себе си. На тия две заповеди се крепи целият закон и пророците.“ Десетте Божии заповеди – Изход 20:2-17. *Драконови закони* – сурови, тежки закони; първите писани закони на древногръцкото право, по името на Дракон, техния законодател – 7. в. пр. Хр.

Задачи **6.** и **7.** разглеждат останалите предвидени по програма жанрове на деловия стил, като се очаква учениците да стигнат до конкретните изводи, след като са извлекли и обработили информацията според изискването на комуникативната задача.

Последната задача предлага на учениците ролята на законотворци.

Урок за упражнение (17. урок)

В урока за упражнение се усложнява сравнителният анализ – съпоставката трябва да стане между три текста – делови, разговорен и публицистичен. В зад. **1.** е подсказано какво да се наблюдава. **2.** Направете изводи за съдържателните и езиковите особености, както и за оформянето на текстовете.

Задача **3.2.** поставя важен въпрос пред всеки гражданин. Хубаво е учениците да изкажат мнението си в текст разсъждение, като се позоват на конкретни наблюдения. Задача **4.** изисква повече внимание и припомняне на езиковите правила. Затова може да бъде препоръчана за домашна работа, която в следващия час да бъде обсъдена. Отговорите на зад. **6.** са: а), д), е).

Зад. **8.** и задачата от *C* са с практическа насоченост. Опирайки се на указанията в учебника, учителят ще даде индивидуална подкрепа при оформянето на документите.

ПУБЛИЦИСТИЧЕН СТИЛ

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се разпознават съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на публицистичния стил.

- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от медиен текст.

гара, строеж, линия, купят	това бил краят; да се върне в играта	перони, тунели, жп линии	дали съгласие; да се улеснят международната търговия и туризмът	Франция Испания; френския президент и испанския крал	сег. вр. + мин. неопред. и мин. предварит.	
-------------------------------------	---	--------------------------------	--	---	--	--

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания

(18. урок. Публицистичен стил)

Темата въвежда нови знания за още един вид стил – публицистичния стил, като основните умения на учениците ще се изграждат върху работа с началния текст.

Зад. 1 – напр. важен проблем не само за населението на градчето, но и за икономиката на две съседни държави/общественозначим;

Зад. 2 – напр. на френско-испанската граница; високо в планинско селище; 365 прозореца, стотици врати и перони с дължина над 200 метра; дръзка и модерна, изградена от желязо и стъкло, с болница, с ресторант и с жилищни сгради за митническите служители

Зад. 3 – напр. защото е високо в планината, а е модерна сграда за село с едва 500 души население

Зад. 4 – от изречението: *Наричана е „Титаник“ на Пиренеите, защото разполага с 365 прозореца, по един за всеки ден от годината, стотици врати и перони с дължина над 200 метра.*

Зад. 5 – от изречението: *Но още в деня, в който гарата е открита през 1928 г. от френския президент и от испанския крал, недостатъците излизат наяве. Широчината на жп линиите била различна, така че пътниците все пак трябвало да сменят влакове. Превозването на стоки ставало твърде бавно.*

Зад. 6 – от последния абзац на текста става ясно

Зад. 7 – виж зад. 1

Зад. 8 – напр. (виж таблицата)

Зад. 9 – информативни езикови средства – напр. думи в пряко значение, термини, съобщителни изречения, стандартни изрази, названия на институции, на държави; експресивни – напр. думи с преносна употреба, фразеологични словосъчетания, обръщения, обособени части, възклицателни изречения.

Зад. 10 – отговорът произтича от зад. 9

Зад. 11 – напр. във втория и в последния абзац

Работа по проект – анализът на текста трябва да следва алгоритъма, представен в урочната статия, и най-вече чрез зад. 8. Изводът е, че текстът е информационна бележка.

деят. + страд. залог; изявит. наклонение + преизказни глагол. форми	Представяте ли си...	включващ десетки мостове и множество тунели, прокопани през планината	„Проектът е гарата да се преустрои в хотел, а да се изгради още една точно до нея и да се възобнови пътуването с влак през Пиренеите.“ – споделят архитектите.	сложни съставни, сложни смесени; съобщителни
---	-------------------------	--	--	--

ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ НА МЕДИЙНИТЕ ТЕКСТОВЕ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават съдържателни, функционални и езикови особености на медийни текстове.
- Да се търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от медиен текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания

(19. урок. Езикови особености на медийните текстове)

Темата е своеобразно надграждане на знания и умения, придобити в 7. клас при работа с медийни текстове.

Първите четири задачи са с рецептивна насоченост и са възможни различни отговори, които трябва да се коментират чрез беседа.

Зад. 5 – напр. ученици в различни възрастови групи и учители; с интерес към използването на новите технологии в образователния процес.

Зад. 6 – напр.

Фразеологични словосъчетания	Термини	Повторения на <i>учители</i> и <i>ученици</i>
къса нервите; дело на дявола; стъпка по стъпка	смартфони; учебния процес; платформи; потребител; приложение	Ключови думи са; уместно е повторението им, но има и контекстови синоними като <i>малчугани</i>

Зад. 7 – разговорна форма е на общуването чрез различни дигитални устройства

Зад. 8 – целесъобразно е да се работи с тълковен речник, вкл. и с онлайн речника на Института за български език

Зад. 9 – при изпълнението ѝ трябва да се използват двете рубрики в урочната статия

Отговори на задачите в урока за упражнение

(20. урок. Езикови особености на медийните текстове)

Зад. 1 – БНР – Българско национално радио; да се обърне внимание на правописа, както и на членуването *Българското национално радио*, което е задължително.

От 2. до 5. задача е необходимо да се извлича и обработва информация от двата текста, както и да се провери общата култура на учениците чрез беседа.

Зад. 6 – темите са общественозначими

Зад. 7 – аудиторията, за която е предназначен текст 1, е по-специализирана (журналисти, писатели)

Зад. 8 – в текст 1 информативната функция е водеща, а в текст 2 – експресивната

Зад. 9 – напр. *олицетворяват; прободеното от шrapнел пулсиращо желязно сърце; грабна; призът; в крак с времето; шефът*

Зад. 10 – *награда – приз* (чуждица)

Зад. 11 – *бой – кютек* (чуждица)

Уместна е употребата им, тъй като внасят експресивност, оценъчност в съответния текст; съобразени са с аудиторията и с целта на всеки текст.

Зад. 12 – това са цитирани думи (цитат), като цитат има и в текст 1 – на директора на БНР

Зад. 13 – това е фразеологично словосъчетание, характерно за разговорния стил, но тук носи експресивност.

Зад. 14 – преобладават простите съобщителни изречения, но има и две сложни съставни изречения и едно сложно смесено изречение.

Зад. 15 – възклицателни и въпросителни изречения, употребени с експресивна функция с цел привличане на вниманието на аудиторията, за заинтригуване.

Задачите от рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ биха могли да се изпълнят по групи, а зад. 18 – за домашна работа.

ЖАНРОВИ РАЗНОВИДНОСТИ НА МЕДИЙНИТЕ ТЕКСТОВЕ. СТАТИЯ

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се разпознават жанрови разновидности на медийни текстове.
- Да се характеризират езикови особености на публицистична статия.
- Да се търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от медиен текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания

(21. урок. Жанрови разновидности на медийните текстове. Статия)

В урочната статия се припомнят основни характеристики на три медийни жанра – информационна бележка, интервю и репортаж, изучени в 7. клас, за да се въведе като нов за учениците жанр – публицистичната статия.

Задачите следват логиката за извличане и обработване на информация от два текста с общ предмет. Затова трябва да се изпълняват последователно като своеобразен алгоритъм за анализ на медиен текст. Възможна е групова работа, беседа и самостоятелно изпълнение на определени задачи.

Предложеният алгоритъм в съответната рубрика е за анализ на публицистична статия.

Урок за упражнение

(22. – 23. урок. Текстовете в медийното общуване.

Извличане и използване на информация от публицистични текстове)

Урокът е предвиден за два учебни часа и може да се разглежда като обобщение по темата за медийните текстове с поставено начало в 7. клас.

Всички задачи произтичат от два медийни текста с различни теми и с различен жанр – интервю и информационна бележка. Необходимо е да се изпълняват последователно задачите, за да се направи задълбочен анализ на двата текста и да се достигне до обобщение.

Задачите в рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ може да се изпълнят групово в час, а задача 9 с подзадачите да се предвиди за домашна работа.

АКТИВНА И ПАСИВНА ЛЕКSIKA

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Разграничава активна от пасивна лексика.
- Разпознава историзми, неологизми, вулгаризми, евфемизми.
- Уместно използва историзми, неологизми, евфемизми.
- Коментира употребата на историзми, неологизми, вулгаризми, евфемизми в различни текстове.
- Работи с различни видове речници.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (26. – 27. урок)

Началният текст дава информация за речниковия състав на българския език и обяснява кои думи са част от активната лексика и кои – от пасивната лексика. Идеята е, изпълнявайки рецептивните задачи, деветокласниците да открият тази информация, която е нова за тях, и да я извлекат от текста, като по този начин ще обогатят лингвистичните си понятия самостоятелно, опирайки се на своите умения. Така те стигат до отговора на въпросите от **1.** задача: към активната лексика се отнасят думите, свързани с основни понятия от природата, бита и обществения живот, които се използват често и от всички носители на езика. **1.1.** С по-ограничена употреба са думите, които се използват само в определени сфери на общуване – научна, административна, публицистична. **1.2.** Вярно е твърдението. **2.** разлики между активната и пасивната лексика: 1) активната лексика се употребява често, а пасивната – в ограничени случаи; 2) чрез активната лексика се назовават основни понятия от природата, бита и обществения живот на хората, а чрез пасивната лексика – изчезнали от бита на съвременния българин предмети и професии; 3) повечето носители на езика познават значението на думите от активната лексика и ги употребяват, докато на някои думи от пасивната лексика дори може да не знаят значението. **3.** от активната лексика: *дърво, говоря, гушер, резюме, шапка, наметало, палто*; от пасивната лексика: *брод, цървул, капела, скейтбордист, пелерина, ямурлук, балтон*. **4.** Думите не са неологизми, защото назовават предмети, които вече са познати на много хора.

Задача 5. провокира вниманието на учениците, предлагайки два текста, които предават сходна информация, но от името на различни адресанти – ръководството на фирма и от неин служител. Изпълнявайки задача 5.1., деветокласниците ще се убедят как за едно и също нещо може да се говори по различен начин. Например: *оптимизация на работната сила – съкращения; привеждането на цените на купоните за храна в съответствие с реалните разходи – ще увеличат и купоните* и др. Езиковият анализ може да се разшири, като се обърне внимание и на вида на изреченията по цел на общуване и по състав, на глаголните времена; на преносните употреби на някои думи и др. Задача 5.2. предполага редактиране, но то е с комуникативна цел – първият текст да стане по-ясен, а вторият – да може да се публикува като официално съобщение.

Задачите от РАБОТА ПО ПРОЕКТ ще помогнат на деветокласниците да затвърдят знанията и уменията, свързани с изучаваната тема, но ще разширят и кръгозора им, ще провокират изследователските им нагласи.

ПАРОНИМИ

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се познават особеностите на паронимите.
- Да се коментира употребата на пароними в художествен текст и на думи от пасивната лексика в художествени и в публицистични текстове.
- Да се редактират грешки, допуснати при паронимна замяна, както и други видове лексикални грешки.
- Да се работи с различни видове речници.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (28. урок)

Началният текст е кратък, но буди любопитство и дава възможности за разностранна работа и за осъществяване на междупредметни връзки. Освен това той може да се използва и за да се посочат причините, поради които се появяват паронимите. Рецептивните задачи върху текста са допълнени с лексикални компоненти. Задача 1. припомня знанията за преизказните форми, чрез които се назовават действия, на които говорещият не е бил свидетел. Такива са: *минала, се тисало, били, била*. Задача 2. предполага работа с тълковен речник. 3. *Съчувствам* (в текста е употребено сегашното деятелно причастие *съчувстващи*) е използвана със значение *който симпатизира, който е благоразположен към комитета*. Първото значение на глагола е: *Проявявам съчувствие към някого или нещо; състрадавам*. 4. *Астрономическо тяло*. 5. в) препоръчително е да се обясни лексикалното значение на *благоволение* и *благоговение*, тъй като учениците често ги грешат. 6. От рубриката *Речник* учениците трябва да се запознаят със значението на думите *ефектен* и *ефективен* и да изберат употребата на коя от тях е подходяща за дадените изречения; ефективно; ефектните; ефектното; ефективни. 7. задача също предполага работа с речник, може да се използва и *Речник на близкозвучащите думи (паронимите) в българския език* (автор С. Василева). 8. б); употребена е думата *пародира* (значение: *правя пародия, т.е. осмивам, окари-*

катуриявам нещо или някого чрез шеговито имитиране, подражаване) *вм. парадира* (значение: *изтъквам се пред другите*). **9.** *по-възможни* *вм. по-заможни*; *конституиран* *вм. конструиран*; *пришествие* *вм. произшествие*; *индийци* *вм. индианци*; *упада* *вм. опада*. **10.** Общото – и двете прилагателни от всяка двойка са образувани от едно и също собствено име, но с различна наставка; различно е и значението им – първото прилагателно от всяка двойка е за притежание и се пише с главна буква, ако е образувано от две собствени имена, се пише полуслято и двете части са с главна буква (напр. *Крали-Маркова*). Второто прилагателно от всяка двойка показва качествена характеристика; *ботевска любов* – любов, която по качества прилича на любовта на Ботев; такива прилагателни се пишат с малка буква, а ако са образувани от две собствени имена, се пишат слято.

Уроци за упражнение (29. и 30. урок)

Употреба на думи от пасивната лексика в художествени и публицистични текстове (29. урок)

В началото на урочната статия е предложен текст на Вазов, който интерпретира историческа тема. Това предполага употреба на лексика, свързана с историческата епоха, отразена в творбата. Затова и първата задача е свързана с извличане на значението на някои думи. **1.** *Подсланяха – подслоняваха, поменатите – споменатите, произведенията – произведеното, работят сборно – работят събрани заедно*. **2.** *Подчинеността им се изразяваше само в ограничение личната свобода и в даждието на господаря*. **3.** Напр. *ратай, чифлишки, даждие, тлака* и др. **4.** Предполага се, че деветокласниците няма да се затруднят с отговора на въпроса – в исторически текстове. **5.** *Бирниците, лакейските ливреи, велможни, гладиатори, плебеи, хомота*. **6.** Текстът съдържа допълнителна информация за неологизмите и тяхната употреба в различни текстове; предполага се, че рецептивните задачи няма да затруднят деветокласниците. **8.** думи с остарели окончания – *романтически, едного*; думи с променено значение – *изглед, възбуждат, оборят*; изчезнали думи – *подкустрят, разпаляват, сполучвали*.

Редактиране на лексикални грешки (30. урок)

1. Крез се е заблудил, защото в прорицанието се казва неопределено, че ще унищожи едно голямо царство. **2.** ПРОРИЦАНИЕ, *мн. -ия, ср. Старин*. Пророчество, предсказание; вещание. **3.** *Възмущение, надставка; каза, казах, казваш; не е ясно кой – случаят или вестникът; телепат; страшен – танц*. **4.** *на друг език; следобед (без предлог); в мач; заради бурята и градушката*. **6.** *градът под тепетата – Пловдив, морската столица на България – Варна, житницата на България – Добруджа, старопрестолния град – Велико Търново, долината на розите – Розовата долина, родината на футбола – Англия, страната на кафето – Бразилия*. **7.** *Вм. зрителен – зрителски интерес; вм. изпълнително – изпълнителско; вм. представя – предоставя; вм. предава – придава; вм. критическото – критичното; вм. пазител – пазач; вм. пристъпва – престапва*. **9.** *натуралния акт – нотариалния акт; пристъпва закона – престапва закона*.

ГОДИШЕН ПРЕГОВОР

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Припомняне и обобщаване на наученото по български език до този момент.
- Усъвършенстване на различни умения – комуникативни и лингвистични.
- Работа върху ключови компетентности и използване на различни източници на информация.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за преговор (34. урок)

Началният текст е от „Добруджа някога“ на Й. Йовков. *Рецептивните задачи* не са трудни, защото насочват към търсене на информация, която тематично се открива лесно и е графично подчертана чрез абзаците или е директно дадена в текста. Трудността се крие в необходимостта тя да се осмисли и обобщи, за да се отговори на рецептивните въпроси. **1.** Значенията на думите *хергели* и *сюреци* са посочени в текста. **2.** 4 признака на конете, които някога са се срещали в Добруджа: дълги и гъсти гривни; опашки, които стигат земята; полудиви; тичали много бързо. **3.** Художествен стил. **3.2.** езикови средства и употреби, характерни за този стил, например: *Скотовъдството е преживяло тука златния си век.; великолепните бели сюреци; недоверчиви и плахи, като дивеч; с опашки, които стигат земята, стройни и гъвкави като змии, тъмни като кадифе или с лъчистия блясък на злато; мелодичния звън на големите железни хлопки; са скитали из високата трева, лениво и спокойно; тичали са из полето с бързината на вятъра.* **4.** а). **5.** Двоеточието е използвано за въвеждане на уточнения за породата коне. **6.** в). **7.** задача предполага обобщаване на наученото за различните стилове, като информацията се представя под формата на таблица. **8.** Текстът от тази задача и текстът на Й. Йовков са тематично свързани. **8.1.** научен текст; **8.2.** екстензивен – който е свързан с количествено увеличение, с разширение, без да се подобрява качеството; *степ* – обширна безводна равнина, покрита с тревиста растителност. **8.3.** в скобите е дадена допълнителна информация, която уточнява значението на непознатата дума от текста (*въже с примка*) или друг начин на нейното изговаряне (*ергелета*). **9.** г) писмена. **10.** б). **11.** *Зевзек; зле; натуралност; консуматора.*

Урок за упражнение (35. урок)

В началото са дадени два текста, единият от които е научен, а другият – художествен. **1.** Значението на думата *дървостой* е посочено в края на текст 1. Останалите рецептивни задачи (**2.** – **4.** задача) няма да затруднят деветокласниците, защото изискват намиране на информация, директно посочена в текста, и нейното извличане. Вероятно учениците няма да се затруднят и при определяне на стила на текстовете (**5.** задача). **6.** г). **7.** Сложно съставно с подчинено определително изречение. **8.** Например: от текст 1 – *дървета, храсти, тревни, гъби, бактерии, животни* – свързани са безсъюзно; *органична материя и скали* – свързани със съчинителния съюз *и*; от текст 2: *с черни лишеи и с мъх* – свързани със съчинителния съюз *и*; *гъст, киселичък клей* – свързани са безсъюзно. **9.** Например: от текст 1 – *„земя, заета от горскодървесна растителност с площ не по-малка*

от 1 декар“; от текст 2: *киселичък клей, любима храна на катериците; дебели стъбла, прошарени с черни лишеи и с мъх.* **11.** а). Препоръчително е да се обсъдят грешките в останалите редове и да се припомнят съответните правила. **12.** г). **13.** *Когато се събуди и отвори очи, той видя звезди на небето, уплаши се, че се е уснул, и скочи.* **14.** в).

ОТГОВОРИ НА ТЕСТА ОТ ПРИЛОЖЕНИЕ 6

1. напр. *вредни вещества във въздуха; качество на въздуха*
2. г)
3. в)
4. *пределно допустими концентрации*
5. напр. *концентрации на вещества, опасни за човешкия организъм*
6. да; според първи ред на таблицата
7. да; според последния ред на таблицата
8. не; според таблицата е в праговата стойност
9. *приложение за мобилни телефони; проект; мобилно приложение*
10. а) – *изживЕли*
11. а) – *прИвежда*
12. а) – *интересът, дейността, Държавната агенция за българите в чужбина*
б) – *кого*
в) – *чиито*
г) – *информирана, предприели*
д) – *него*

IV. ЕЛЕКТРОНЕН ВАРИАНТ НА УЧЕБНИКА И ЕЛЕКТРОННИ РЕСУРСИ

В електронния вариант на учебника се съдържат **над 180 ресурса** – атрактивни, разнообразни и лесни за използване:

- **Информационни ресурси.**
- **Интерактивни тестови задачи и упражнения** към урочните статии с разнообразен формат – с изписване на отговора, с един и с повече верни отговори, с избор от падащо меню, свързване на елементи по двойки, разпределяне в категории, последователно подреждане
- **Редактиране**
- **Работни листове** и материали за **личното портфолио** на ученика
- **3D панорами** със задачи – някои от панорамите са с добавена **виртуална реалност**
- **Аудио- и видеофайлове** със задача
- **Линкове** към интересни обекти в интернет, които обогатяват задължителното учебно съдържание
- **Проекти и игри**

Електронният учебник по български език за 9. клас дава на учителя допълнителни възможности:

- **Да оптимизира** възприемането и осмислянето на информацията.
- **Да оптимизира** учебния процес чрез аудиовизуални средства.
- **Да актуализира и затвърдява** знания и умения, при овладяването на които учениците срещат трудности.
- **Да акцентира** върху отделни елементи от урока, като използва **всички инструменти**, които предоставя софтуерният продукт.
- **Да въвежда** по своя преценка **допълнителна информация** по всяка тема от включеното в учебниците съдържание.
- **Да осъществява** ефективни междупредметни връзки.
- **Да повишава** качеството на проверката и оценката на знанията и уменията, овладени от учениците, чрез използване на **мултимедийно представени задачи** с разнообразен формат.
- **Да поставя** индивидуални задачи на всеки ученик, **да си разменя бележки и съобщения** с учениците и много други активности.

Електронните ресурси може да се използват **в онлайн** (с интернет) режим, а след изтегляне на електронните учебници и ресурсите – и **в офлайн** (без интернет) режим.

проф. д.п.н. *Маргарита Георгиева Христова-Плашилска*
проф. д-р *Владимир Любенов Жобов*
гл. ас. д-р *Димка Димитрова Николова-Иванова*
Румяна Григорова Петрова

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
за 9. клас
КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Редактор *Снежана Минковска*
Графичен дизайн и корица *Владимир Минчев*
Технически редактор *Мариана Веселинова*
Предпечатна подготовка *Валентин Христов*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо, 2018 г.
Формат 70×100/16. Печатни коли 3

Издателска къща „Анубис“ ООД
1574 София, ул. „Никола Тесла“ № 5, BSR 2, ет. 4
тел.: 02/944 35 03, 02/944 16 43
e-mail: ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg

ISBN 978-619-215-285-7